



หลังจากเอวี: กุณกามารมณและความไม่มั่นคง ของอาชีพนักแสดงหนังโป๊

“ทุก ๆ เดือน พวกเราทำงานหนักเป็นเวลา 2 วันติด ตั้งแต่เช้าจนดึกคืนเพื่อถ่ายหนังขึ้นมา ฉันทเลยอยากให้คุณดูมันทั้งเรื่องโดยไม่กดข้ามจากเนื้อเรื่องค่ะ และถึงแม้ตัวหนังที่เสร็จสมบูรณ์แล้วจะสั้นกว่าเวลาที่ใช้ถ่ายทำ ฉันทอยากให้คุณไม่ดูมันฟรีบนอินเทอร์เน็ตค่ะ อยากให้ซื้อแผ่นแทน”

คำกล่าวของนักแสดงเอวีคนหนึ่ง
(ข้อความที่ยกมานี้ นำมาจากการแปลของเว็บไซต์ CATDUMB
<https://www.catdumb.com/content-18-up/106139>)

นักแสดงเอวี หรือนักแสดงหนังโป๊ ก็เหมือนกับหลายอาชีพที่ต้องอยู่ภายใต้ความไม่มั่นคงของงานที่ทำ การแสดงหนังเอวีเพื่อสร้างชื่อเสียงและรายได้ท่ามกลางบริบทของสังคมที่ยังไม่สามารถยอมรับเรื่องเหล่านี้ได้อย่างตรงไปตรงมาไม่ใช่สิ่งที่ย่าง นอกจากนั้น อีกปัญหาหนึ่งที่นักแสดงเอวีต้องประสบคือ การละเมิดสิทธิของนักแสดงจากคนกลุ่มหนึ่งโดยที่เจ้าตัวไม่ยินยอม การแอบสะกดรอย การส่งข้อความ ภาพ คลิปที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือกระทำการคุกคามขี้จากสัญญาที่ไม่เป็นธรรมของนายจ้าง ฯลฯ คือสิ่งที่นักแสดงหลายคนประสบ แต่ครั้งจะแจ้งเจ้าหน้าที่รัฐ ก็เกิดความกังวล เนื่องด้วยกฎหมายในสังคมหลายแห่ง ไม่คุ้มครองอาชีพผู้ให้บริการทางเพศทั้งหมดนี้ จึงไม่แปลก หากนักแสดงหนังเอวีคนหนึ่งจะเชิญชวนผู้ชมให้หันมาดูความตั้งใจของการแสดงในภาพรวมของเธอซึ่งไม่ใช่เพียงฉากตอนมีเพศสัมพันธ์ และควรเป็นหนังที่ซื้อขายถูกลิขสิทธิ์มากกว่าการหมกหมุ่นเพียงลีลาบนเตียงผ่านสื่อเถื่อนที่เธอไม่เคยอนุญาตให้เผยแพร่ ทั้งยังส่งผลกระทบต่อรายได้ของเธอ แม้ในความเป็นจริง จะเป็นการเชิญชวนที่ทำได้ยากก็ตาม

การอยู่กับอาชีพที่ไม่มีความมั่นคง แต่การทำอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการแสดงเรื่อร่ายังต้องดำเนินต่อไป ทั้งยังต้องแสดงให้ผู้ชมมองเห็นถึงพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา คือสิ่งที่เรียกว่าการสะสมทุนกามารมณ (Erotic Capital) เพื่อทำให้นักแสดงเอวีอยู่บนเส้นทางอาชีพดังกล่าวต่อไปได้ แม้จะไม่มีสิ่งใดรับประกันความมั่นคงให้ก็ตาม บทความชิ้นนี้จะชี้ชวนให้เห็นว่าเบื้องหลังการแสดงหนังเอวีนี้ที่อยู่ภายใต้การกำกับของทุนที่ทำให้นักแสดงต้องปฏิบัติตาม และเป็นการปฏิบัติตามโดยไม่มีกรรมธรรม์ประกันใดจะช่วยยืนยันว่าอนาคตของพวกเขาจะสดใสอย่างแน่นอน

เอวีและทุนกามารมณ

ในข้อเสนอของ Catherine Hakim (2010) ทุนกามารมณคือทุนรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำความเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่แต่ละบุคคลมีอยู่มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาสทางสังคม เช่น รูปร่างหน้าตา เสน่ห์ในการดึงดูดผู้คน เป็นต้น ทุนกามารมณจึงมีความสำคัญไม่ต่างจากทุนในรูปแบบอื่น ๆ โดยถึงแม้ข้อเสนอดังกล่าวอาจถูกวิพากษ์จาก Feminist บางส่วนว่าลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิง แต่สำหรับ Hakim แล้ว ในสังคมที่มีวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพการงานน้อยกว่าผู้ชาย ทุนกามารมณจึงใช้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อสู้ต่อรองภายใต้บริบทของความไม่เท่าเทียมนั้น การต่อสู้ต่อรองนี้ ไม่ใช่การใช้เสน่ห์เย้ายวนเจ้านายเพศชายเพื่อให้ได้อยู่ตำแหน่งสูง ๆ ในองค์กร หากแต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการนำความเป็นลักษณะเฉพาะตัวมาใช้สร้างความก้าวหน้าของชีวิตได้ในระยะยาว เช่น อาชีพเกอิชา ซึ่งจำเป็นต้องใช้เสน่ห์บางอย่างที่มีรายละเอียดเชิงศิลปะ และผู้หญิงมักทำได้ดีกว่าผู้ชาย เป็นต้น

นักแสดงหนังเอวี ก็ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่าทุนกามารมณเช่นกัน เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาสามารถไปได้บนเส้นทางอาชีพนี้ Sharon A. Abbott (2000) ได้ชี้ให้เห็นว่า การที่คนคนหนึ่งตัดสินใจเข้าสู่การโปเปลือย มักมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเงิน สำหรับพวกเขาแล้ว การแสดงเสน่ห์ของเรือนร่างคือวิธีการหาเงินที่ง่าย (Easy Money) ยิ่งสามารถแสดงท่าที่ผู้ชมคาดไม่ถึง ก็ยิ่งทำเงินให้ผู้แสดงมากเท่านั้น การขึ้นไปสู่ระดับของความเป็นมืออาชีพ (Professional Level) ซึ่งเป็นระดับที่นักแสดงจะกลายเป็นผู้ที่มีคนรู้จักในวงกว้าง มีงานอีเวนต์ต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่เพียงงานถ่ายโปเปลือย ตลอดจนรายได้ที่เข้ามาอย่างไม่ขาดสาย คือสิ่งที่เป็นไปได้ หากรู้จักใช้ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่มีอยู่อย่างเหมาะสม และพัฒนาสิ่งดังกล่าวอยู่เสมอ หากผู้อ่านบทความเคยดูสารคดี “ดูให้รู้ Dohiru” ในหัวข้อวงการเอวีญี่ปุ่น (มุมใหม่) ซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2562¹ จะเห็นได้อีกว่า นักแสดงเอวียังต้องรู้จักการฝึกซ้อมร่างกายก่อนการแสดง การฝึกซ้อมในที่นี้ ไม่ใช่เพียงการฝึกลงท่าเซ็กส์ แต่เป็นการฝึกร่างกายให้มีความแข็งแรง และยังรวมไปถึงการพัฒนาสมาธิให้พร้อมก่อนการถ่ายทำในทุกเทป ควรกล่าวด้วยว่า อดีตนักแสดงเอวีบางคน ผันตัวไปเป็นอาจารย์สอนทักษะเหล่านี้ให้แก่นักแสดงเอวีรุ่นใหม่อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ในความง่าย ก็มีบางสิ่งที่ Abbott หรือแม้กระทั่ง Hakim เอง อาจไม่ได้คิดถึงมันอย่างเพียงพอ เพราะการใช้ความเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักแสดงเอวี อยู่ภายใต้การกำกับของทุน และบางครั้งก็กลายเป็นความเสี่ยงที่นำไปสู่ความไม่มั่นคงของชีวิต เป็นที่รับรู้กันว่า

¹ สามารถรับชมย้อนหลังได้ที่ <https://www.youtube.com/watch?v=LpUec8joZWM>

ภาพยนตร์เอวีถือเป็นธุรกิจในระบบอุตสาหกรรม แต่นั่นหมายความว่านักแสดงจำเป็นต้องยกระดับทุนกามารมณ์ของตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้ตกไปอยู่แถวล่างสุดของสายพานการผลิต เพราะระบบอุตสาหกรรมประเภทนี้ย่อมมีนักแสดงรุ่นใหม่ ตลอดจนอุปสงค์และอุปทานที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา สิ่งนี้คือแรงกดดันที่ทำให้นักแสดงเอวีทุกรุ่นตระหนักได้ถึงความไม่มั่นคงในหน้าที่การงาน แรงกดดันนี้เกิดขึ้นแม้กระทั่งในระหว่างการถ่ายทำฉากเซ็กซี่ ในสารคดีดูให้รู้ ซึ่งได้กล่าวถึงไปแล้ว นักแสดงเอวีบางคนกล่าวว่าการมีเพศสัมพันธ์ในหนังเอวี ไม่เหมือนกับการมีเพศสัมพันธ์ตามปกติ มันไม่ใช่ความสุขเหมือนที่ผู้ชมเข้าใจ เพราะนอกจากคุณอนจะไม่ใช่คนรักของตนเองแล้วนักแสดงยังต้องตระหนักถึงความคาดหวังของผู้บริโภคที่ต้องการให้นักแสดงขบขันส่วนที่ดีที่สุดระหว่างการผลิตมีเพศสัมพันธ์ออกมา (ThaiPBS, 2562) นอกจากนี้ อายุการทำงานนักแสดงเอวีก็มีได้ยืนยาวเท่ากับนักแสดงทั่วไป ในวัยที่อายุเพิ่มมากขึ้น นักแสดงทั่วไปอาจกลับมารับบทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ตัวละครหลักในภาพยนตร์ที่มีได้เน้นเพียงฉากเซ็กซี่ได้ แต่นักแสดงเอวีจำนวนมาก หากถึงวัยที่ต้องยุติบทบาทแล้ว ก็จะหายไปจากวงการและการรับรู้ของสาธารณชนโดยสิ้นเชิง (เราสามารถนับอดีตนักแสดงเอวีที่ยังปรากฏตัวอยู่ในพื้นที่สาธารณะได้เพียงไม่กี่คน) ดังนั้น การเร่งสะสมทุนผ่านการยกระดับทุนกามารมณ์ คือเรื่องสำคัญอย่างมากในช่วงเวลาที่นักแสดงเอวียังมีเรี่ยวแรงและเป็นที่ต้องการของตลาด

ควรกล่าวด้วยว่า นักแสดงเอวีก็เหมือนกับหลายอาชีพในวงการธุรกิจ ซึ่งอาจต้องเผชิญกับสัญญาที่ไม่เป็นธรรมจากนายจ้าง นักแสดงบางคนถูกหลอกว่าการทำสัญญากับต้นสังกัด จะช่วยนำพาพวกเขาไปสู่ความสำเร็จ แต่ในทางปฏิบัติ พวกเขาถูกบังคับให้ต้องทำงานหนักเกินสัญญา ทั้งยังถูกข่มขู่ว่าหากละเมิดสัญญาดังกล่าว จะต้องจ่ายค่าชดเชยจำนวนมหาศาล ดังนั้น เมื่อครบกำหนดสัญญาแล้ว หากไม่ย้ายค่าย นักแสดงบางคนก็อาจผันตัวไปเป็นนักแสดงไร้สังกัด ซึ่งก็อาจเผชิญกับสัญญาจ้างที่ไม่เป็นธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง การยุติบทบาทการเป็นนักแสดง เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของนักแสดงเหล่านี้ แต่ความไม่เป็นที่เคยเกิดขึ้นยังคงเป็นแผลใจของนักแสดงอดีตนักแสดงบางคนลุกขึ้นมาเรียกร้องขอความเป็นธรรมในพื้นที่สาธารณะ อดีตนักแสดงบางคนเลือกที่จะเก็บตัวเงียบและเปลี่ยนแปลงใบหน้าเพื่อไม่ให้คนจำได้ว่าพวกเขาเป็นใครมาก่อน (ThaiPBS, 2559) ทั้งนี้ การร้องเรียนเจ้าหน้าที่รัฐ อาจเป็นเรื่องชวนกระอักกระอ่วนในบางสังคมที่กฎหมายไม่ยอมรับให้มีอาชีพนี้ ความกระอักกระอ่วนนี้ ยังรวมไปถึงการเผชิญหน้ากับผู้คนที่พยายามละเมิดความเป็นส่วนตัวของนักแสดงด้วย

ทุนกามารมณ์ของนักแสดงเอวี จึงสะท้อนความไม่มั่นคงของนักแสดงในวงการหนังเอวีซึ่งขับเคลื่อนด้วยทุน ทั้งหมดกลายเป็นความกดดันและความเครียด ซึ่งในหลายครั้งก็ไม่เคยได้รับการแก้ไข และกดดันจิตใจของนักแสดงหลายคนจนเกิดสภาวะซึมเศร้าและนำมาสู่การกระทำบางอย่างที่ไม่มีผู้ใดนึกถึง

โป๊แล้วโป๊ไหน ?

“การตายทางสังคมกับการตายทางกายภาพ ความตายเป็นเพียงหนึ่งในขั้นตอนเท่านั้น ตราบใดที่ฉันยังอยู่ในความทรงจำของทุกคน นั่นหมายถึงฉันยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นฉันจึงไม่กลัวการตายทางร่างกาย หวังว่านับจากนี้ไปฉันจะยังคงอยู่ในใจของทุกคนตลอดไป”

ข้อความในจดหมายชิ้นสุดท้ายของอดีตนักแสดงเอวีคนหนึ่ง
(ข้อความที่ยกมานี้ นำมาจากการแปลของเว็บไซต์ Sanook
<https://www.sanook.com/news/9835058/>)

มีนักแสดงเอวีจำนวนมากนักที่สามารถโลดแล่นอยู่ในพื้นที่สาธารณะต่อไปได้อย่างมั่นใจ แม้หลังจากยุติบทบาทการแสดงหนังเอวีแล้ว แต่นักแสดงอีกจำนวนหนึ่ง เลือกจำกัดตนเองให้อยู่ในพื้นที่เล็ก ๆ หรือมุมใดมุมหนึ่งของสังคมซึ่งคนส่วนใหญ่มองไม่เห็นหรือเดินผ่านไป บางคนอาจคัดลยกรรมใบหน้าอีกรอบเพื่อไม่ให้มีคนจำได้ อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดจากการเล่นหนังเอวีมาเป็นเวลาระยะหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นความกดดันและความเครียด รวมถึงการดำเนินชีวิตประจำวันในภาพลักษณ์ที่ผู้คนยังคงจดจำได้ว่าเคยทำอะไรมาก่อน ส่งผลให้เกิดสภาวะความไม่มั่นคงทางจิตใจ และหากสิ่งนี้ไม่ได้รับการแก้ไข บางคนอาจเลือกวิธีการหยุดลมหายใจ ดังที่เกิดขึ้นกับอดีตนักแสดงเอวีชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง ซึ่งบันทึกการวางแผนชีวิตของเธอเอาไว้ล่วงหน้าโดยไม่มีใครแม้กระทั่งคนในครอบครัวรับรู้ เธอเลือกไปจากโลกใบนี้ในที่สุด และทิ้งจดหมายฉบับสุดท้ายซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความตายไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวสำหรับเธอ เพราะเป็นการตายเพียงร่างกาย และผู้คนจะยังคงจดจำตัวเธอได้ หากมองในอีกมุมหนึ่ง ดูเหมือนว่าคงไม่มีอะไรเลวร้ายเท่ากับสภาพทางจิตใจที่อดีตนักแสดงเอวีคนนี้เผชิญจนนำมาสู่จุดจบของชีวิต เธอยอมรับในจดหมายถึงสภาวะซึมเศร้าซึ่งนับวันอาการยิ่งจะย่ำแย่ลงเรื่อย ๆ ประกอบกับมีบางคนในโลกออนไลน์ ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับตัวเธอจนไม่สามารถรับมือได้ ทั้งหมดนี้ทำให้เธอคิดว่าชีวิตคงไม่มีความหมายอีกต่อไป (Sanook, 2568)

Brian McNair (1996) ได้ชี้ให้เห็นว่า การเติบโตของอุตสาหกรรมโป๊เปลือย โดยมีทุนเป็นผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญ ส่งผลให้การพูดหรือการแสดงออกเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ในพื้นที่สาธารณะทำได้ง่ายขึ้น ขอบเขตที่เคยถูกกำหนดไว้กลายเป็นความปราณีเอื้อ โดยเฉพาะในโลกออนไลน์ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าจะขยายความต่อจาก McNair คือ ในความปราณีเอื้อซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของทุนนั้น อาจกลายเป็นแรงกดดันให้แก่นักแสดงเอวีที่ต้องอยู่ในพื้นที่ที่ผู้บริโภคนสามารถจับจ้องได้อยู่ตลอดเวลา และต้องทำในสิ่งที่ผู้ชมคาดหวังให้ทำมากขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมเช่น OnlyFans หรือกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมเสียเงินเข้ามาชมเรือนร่างและลีลาของนักแสดง เรียกร้องให้นักแสดง

ต้องคิดคอนเทนต์แข่งกับนักแสดงรายอื่นเพื่อเพิ่มยอดผู้เข้าชมให้แก่ผู้จัดกิจกรรม สิ่งนี้ยังแลกมาด้วยการถูกละเมิดความเป็นส่วนตัวของนักแสดง ซึ่งเกิดขึ้นได้จากกลุ่มคนที่คาดหวังให้นักแสดงต้องทำอะไรบางอย่างที่นักแสดงไม่ยินดี และดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการแจ้งเจ้าหน้าที่รัฐ ก็อาจมิใช่การแก้ปัญหาได้ทั้งหมด เพราะในปัจจุบัน กิจกรรมเหล่านี้ ยังคงถูกมองว่าผิดกฎหมายและนักแสดงอาจถูกดำเนินคดีด้วย ดังนั้น จึงไม่แปลกหากการเสียชีวิตของอดีตนักแสดงเอวีคนหนึ่งจะเกิดขึ้นเพราะความกดดันในปัจจุบันเชิงโครงสร้างที่รุ่มร่า ชีวิตกลายเป็นสิ่งไม่มีความหมาย มีเพียงร่างกายเท่านั้นที่เธอคิดว่าเป็นทุนซึ่งสามารถทำให้ผู้คนพอลอดจำเธอได้

นอกจากสุขภาพทางใจแล้ว สุขภาพทางกายก็เป็นปัญหาของนักแสดงเอวีเช่นกัน มีเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของนักแสดงเอวีชายคนหนึ่งว่า เขาเคยแสดงฉากเซ็กส์กับนักแสดงเอวีผู้หญิงคนหนึ่ง และเขาพบว่าในระหว่างการมีเพศสัมพันธ์ เขาได้กลิ่นเหม็นอย่างรุนแรงจากอวัยวะเพศของเธอ คล้ายกับอาหารทะเลบูด แต่เขาจำใจแสดงต่อไปตามคำสั่งของผู้กำกับ จนเมื่อการถ่ายทำสิ้นสุดลงผู้หญิงคนนั้นจึงยอมรับว่าเธอติดเชื้อจากนักแสดงเอวีชายคนก่อนหน้านั้น เธอไม่กล้าบอกความจริงในคราวแรก โดยอ้างว่าลืมนพกผลตรวจสุขภาพมา (Clipmass, 2558) เรื่องเล่าข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการไม่มีสิ่งใดช่วยรับประกันความปลอดภัยให้แก่นักแสดงเอวีได้ นักแสดงทั้งสองฝ่ายต่างต้องทำหน้าที่ต่อไปแม้ทราบดีว่ามีความผิดปกติเกิดขึ้นในการถ่ายทำ ทั้งสองฝ่ายอาศัยเพียงความเชื่อใจกันว่ามีร่างกายที่พร้อมต่อการมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น ทั้งหมดนี้ จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่เปิดเผยให้เห็นถึงความไม่มั่นคงของนักแสดงหนังร่วมเพศภายใต้การสะสมทุนกามารมณ์

ทิ้งท้าย

บทความชิ้นนี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะชี้ว่าหนังเอวีเป็นสิ่งไม่ดี และไม่ได้ส่งเสริมให้รัฐปราบปรามอาชีพนักแสดงเอวี หากแต่ต้องการแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางและความไม่มั่นคงของอาชีพหนึ่งซึ่งควรได้รับการแก้ไขปรับปรุง การสร้างมองข้ามผู้ประกอบการอาชีพให้บริการทางเพศ โดยอ้างว่าเป็นเรื่องของศีลธรรม ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ เพราะผู้มองข้ามส่วนใหญ่ก็เคยผ่านการดูหนังเอวีมาแล้ว ทุกฝ่ายจึงควรยอมรับว่าสังคมมีอาชีพเหล่านี้อยู่ มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นของแวดวงนี้ ตลอดจนทำให้อาชีพเหล่านี้ ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเหมือนอาชีพอื่น ๆ

นอกจากนักแสดงเอวีแล้ว ยังมีอีกหลายอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางเพศ และอยู่ภายใต้ความเสี่ยงหรือความไม่มั่นคงเฉกเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายควรมองเห็นและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีส่วนได้เสียในอาชีพดังกล่าว อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นก่อนคือ สังคมจะพร้อมมองเห็นหรือ (ทำเป็น) มองไม่เห็นการดำรงอยู่ของอาชีพดังกล่าวหรือไม่ ? นี่คงเป็นโจทย์ที่ดูเหมือนจะยังไม่มีคำตอบในเวลาใด ๆ รวมถึงในสังคมไทย

ผู้เขียน

ธนวัฒน์ รุ่งเรืองตันติสุข นักวิจัย

ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

บรรณานุกรม

Abbott, S. A. (2000). Motivations for Pursuing an Acting Career in Pornography. In Ronald Weitzer (editor). *Sex for Sale: Prostitution, Pornography, and the Sex Industry*. Routledge.

Hakim, C. (2010). Erotic Capital. In *European Sociological Review*, 26, 499-518.

McNair, B. (1996). *Mediated Sex: Pornography & Postmodern Culture*. Arnold.

CATDUMB. (2565). *ดารา AV ญี่ปุ่น ส่งข้อความ ขอคนดูอย่ากดข้ามจาก เพราะตั้งใจและทุ่มเทกับการแสดงมาก.*
<https://www.catdumb.com/content-18-up/106139>

Clipmass. (2558). *พระเอกหนัง AV ญี่ปุ่น โอดครวญ เล่าประสบการณ์ขมขื่น!!! เจอจิมเน่าก็ต้องทำ.*
<https://www.clipmass.com/story/95377>

Sanook. (2568). *ช็อกวงการ! อดีตนางเอก AV เสียชีวิตกะทันหัน สามีเปิดจดหมายลาตาย เผยปมสลด.*
<https://www.sanook.com/news/9835058/>

ThaiPBS. (2559). *อดีตดารา AV ลุกขึ้นทวงความยุติธรรม ตั้งหน่วยงานดูแลสัญญาหวังรุ่นน้องไม่ถูกเอาเปรียบ.*
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/256384>

ThaiPBS. (2562). *วงการเอวีญี่ปุ่น (มุมใหม่) : ดูให้รู้ Dohiru.*
<https://www.youtube.com/watch?v=LpUec8joZWM>